

kor Halász Lajossal találkozott — ezt magától Halász Lajostól tudom — ilyen módon nyilatkozott róla:

— Olyan érdekes regényt szeretnék én is iratni a lapom számára, mint az *A testvérgyilkos földesúr a Nagyvárad Friss Ujságban*.

Dehát nem is csoda, hogy ilyen elismerést vívott ki a regény és a regényért olyan kapós lett a *Nagyvárad Friss Ujság*, mikor olyan fényes volt a honorárium... Ennyi mindössze, amit tudok részben Balassától, részben pedig Halász révén Ady nak szegedi kapcsolatairól.

(Budapest.)

Petri Mór.

AZ ÖSZTÖNDIJAK ÜGYE.

A belföldi és külföldi ösztöndíjak ügyében kiküldött revíziós bizottság előtt fekvő egyik jelentésből vesszük az alábbiakat.

A külföldi ösztöndíj-ügy nem volt novum a háború kulturpolitikában. A háborút megelőző időben is voltak külföldi ösztöndíjak... Művészeket is támogattak külföldi tanulmányaik alatt és a tudományos intézetek költségvetésében is történt gondoskodás tiszviselőik külföldi tanulmányútjairól. A változás az új rendszerben csupán az volt, hogy az ösztöndíjakat a tudományos és művészi nevelés egész terére rendszeresen kiterjesztették... A közönség körében mégis gyakran hallható, hogy ezek az ösztöndíjak lukszus-kiadások. Ennek a fölfogásnak abban a téves hitben van a magyarázata, hogy az ösztöndíjakat jótanulók kapiák szorgalmuk jutalmául. Az ösztöndíjtanács föllállításának indoka azonban éppen az volt, hogy ne az úgynevezett jótanulók, hanem a tudomány és művészet terén szakjuk továbbfejlesztésére alkalmas, önálló gondolkodású, kellő kezdeményező-képességű, specializálódásra alkalmas egyéneket válogassanak ki, akik azért mennek külföldre, hogy szakmájuk kiváló képviselői mellett megfeszített kutatómunkát végezzenek, kutatásaikra új impulzust és eredményeikkel a magyar tudománynak elismerést szerezzenek...

Hogy az ilyen külföldi tanulmánynak milyen nagy jelentősége van, azt az utolsó évtizedben minden országban belátták. Párisban külön *Cité Universitaire* keletkezett, amelyben az államok egész sora épített magának kollégiumot. Románia évenként százával küldi ösztöndíjasait csak Párisba.

Több évi tapasztalat után rá lehet már mutatni arra a fontos föladatra, amelyet a külföldi kollégiumok töltenek be. Az ilyen — nem tömegre, hanem minőségileg gondosan kiválogatott ösztöndíjasokra alapított — szervezetnél az a lényeg, hogy a kiküldöttek kiérkezésük pillanatában megkapják azt a munkahelyet, amely tanulmányaikhoz szükséges. Mit használ az orvosnak a kiküldetés, ha megfelelő laboratóriumban vagy kórházban, műszaki embernek, ha intézetben vagy üzembelen elhelyezkedni nem tud, vagy erre az elhelyezkedésre hónapok erőfeszítéseit és költségeit pazarolja el? Ezt a pazarlást vannak hivatva a külföldi kollégiumok kiküszöbölni... Ahol nincs kollégium, nem sikerül az ösztöndíjasoknak oly intenzíven biztosítani azokat az előnyöket, amelyeket a kollégiumok nekik megadnak. És egészen tévesek a kollégisták életmódjára vonatkozó mende-mondák, mert egyszerű életmódjuk inkább mondható szűkösségnek, mint fényűzőnek.

Ösztöndíjasaink közül akárhányat külföldi tanárok asszistensül fogadtak, velük közös kutatásokat és kísérleteket folytattak, dolgozataikat külföldi

szakfolyóiratban publikálták, egyeseket magántanárokká is habilitáltak. Volt ösztöndíjasaink között, aki oly fontos nemzetközi jogi tanulmányt tett közzé külföldi szakfolyóiratban, hogy annak értéke külpolitikai szempontból is szinte fölbecsülhetetlen; fizikus, akinek olyan gyakorlati értékű kutatásai folytak, hogy azok finanszírozására Németországban külön érdekeltség alakult; zeneszerző, akinek szerzeményét a német zenei főiskolák évi szerzői versenyén, mint legjobb kompozíciót mutattak be a közönségnek. Orvosaink közül a külföldi szakkongresszusokon nem egy keltett feltűnést egészen új irányú kutatásaival. Egyik sebészünk, aki Rockefeller-ösztöndíjjal jutott Amerikába, olyan jó hírt terjesztette ott a magyar sebészetnek, hogy kiküldetése nyomán az amerikai orvosok egész sora kereste föl tanárának sebészeti klinikáját. Ez az utolsó évben nem megvetendő összegű dollár behozatalát jelentette. Azok a képek, amelyeket festőink Itáliában, azok a metszetek, amiket grafikusaink Angliában eladtak, idegen valuta szerzését jelentik az országnak. Az ösztöndíj-ügy tehát nemcsak valutát visz ki az országból, de szerez is idegen valutákat... Nem szabad megfélekednünk a csöndesebb, értékes tudományos sikerekről sem, amelyek talán nem alkalmasak a reklámszerű hirdetésre. Az ösztöndíj-ügy ezen a téren is a legszebb sikereket mutathatja föl s így nem állítható egy sorba azokkal a szerencsétlen kezdeményezésekkel, amelyek, bár jóval több pénzbe kerültek, semmiféle gyümölcsöt nem termettek.

HEGEDŰS GYULÁRÓL.

G a l a m b Sándor a szegedi egyetem új magántanára első előadásában az elhunyt H e g e d ű s Gyuláról szólt. Többek között az alábbiakat mondta.

H e g e d ű s Gyula a legnagyobb magyar realisták közé tartozott. Akkor jelent meg a magyar színpadon, midőn az úgynevezett pathetikus (mondhatnánk al-pathetikus) stílus volt az uralkodó. Realizmusa a nagy magyar realistában, S z i g e t i Józsefben gyökerezik. De mesterei közé számítható U j h á z i Ede is. Egy idegen hatott csak rá: a nagy német színész, W a s s e r m a n n. Ezt a hatást azonban gyorsan levetkőzte. A realista ábrázolás-módot tervszerűen vitte keresztül minden alakításában. Még mozgásában is realista volt, a legteljesebb természetességre törekedett. Az volt az elve, hogy minél kevesebb eszközzel érjen el a színész minél nagyobb hatást. Éppen ezért mindig takarékosan bánt eszközeivel és sohasem felelt meg a költészetnél nagyobb erővel a szerepeibe. A színészi játék nem volt nála öncél. Még arcjátékot is csak akkor alkalmazott, ha jellemzett vele valamit. Stílus-formáját pályája végéig megtartotta s éppen ennek tulajdonítható, hogy játékmódja az utóbbi években kezdett elavulni. A legújabb színészet ugyanis kezdte észrevenni, hogy a pathetikus darabban a színésznek is pathetikusan kell játszani, vagyis ha az író kothurnust öltött, a színész sem járhat papucsban. H e g e d ű s Gyula ezt már nem érezte át. Mindvégig realista maradt. Akkor szerezte ez a hatalmas színész az első kiábrándulást kritikusaiknak, midőn a háború végén egy évet töltött a Nemzeti Színháznál. Játszott C a l d e r o n *Zalameai bíró*-jában, *Bánkban*-ban és más klasszikus világú darabban, de H e g e d ű s maga is megérezte, hogy ezek a szerepek nem neki valók. Nem tudott a darabok stílusához alkalmazkodni. Azokban a drámákban volt ő otthon, melyeknek stílusa azonos volt az övével. Szellemes francia vígjátékokban, M o l n á r Ferenc és C s e h o v darabjaiban felülmulhatatlan volt. Életének legnagyobb sikere is M o l n á r Ferenc *Ördög*-ének alakításához fűződik.